یاسای زمانە فەرمییەکان(١)
ژمارە(٧)ی ساڵی ٢٠١٤

لە عەرەبییەوە: پ.ی.د.نەریمان خۆشناو
(زانکۆی سەڵاحەددین - کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی)

لە ماددەی چواری دەستووری هەمیشەیی عێراق (٢٠٠٥)، ئاماژە بە فەرمیبوونی زمانی کوردی و عەرەبی کراوە، بەڵام ئەم فەرمیبوونە بە تەواوەتی ڕوون نەکرابووەوە، کە چۆنە و دەبێ چۆن بێت، بۆیە پێویستی بە یاسایەک هەبوو، بۆ ئەوەی ڕێکی بخات، ئەوەبوو پەرلەمانی عێراق لە ساڵی ٢٠١٤ توانی یاسای زمانە فەرمییەکان دەربکات، ئەم یاسایە دەستکەوتێکی گەورە بوو بۆ زمانی کوردی، چونکە توانی بەشێوەیەکی ڕێکوپێک پێگە و بەهای زمانی کوردی لە ڕووی کردەیی و بەکارهێنانییەوە وەک زمانی عەرەبی لێ بکات، لەگەڵ ئەوەشدا لایەنی کەموکووڕیی و هێزی جێبەجێکردنی هەیە، ئێمە لەم ژمارەیەدا دەقە عەرەبییەکەی یاسای زمانە فەرمییەکانی عێراقمان وەک خۆی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، لە دەرفەتێکی تردا هەوڵدەدەین بەدرێژیی لایەنە ئەرێنی و نەرێنییەکانی ئەم یاسایە بخەینەڕوو.

(وەرگێڕ)

بە ناوی خودا
سەرۆکایەتی کۆمار

بەپێی ئەو بڕیارەی لە ئەنجوومەنی نوێنەران پەسندکرا و لەسەر بنەماکانی بەندی (یەکەم)ی ماددەی (٦١)ی دەستوور و لەبەر تێپەڕبوونی ئەو ماوە یاساییەی، کە لە بەندی (سێیەم)ی ماددەی (٧٣)ی دەستووردا هاتووە، ئەم یاسایە دەرکرا:

ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠١٤
یاسای زمانە فەرمییەکان
ماددەی(١)/

یەکەم: زمانی فەرمی ئەو زمانەیە، کە دەوڵەت لە ئاخاوتن و دەربڕین و نووسراوی فەرمی و دراو و پوول و بەڵگەنامە فەرمییەکاندا بەکاری دەهێنێت، ئەویش لە هەموو کاروبارێکی دەوڵەت، چ لە ناوەوە و چ لە دەرەوەدا و لە هەموو بوارەکاندا.

دووەم: زمانی فەرمی خۆجێیی، ئەو زمانەیە کە بەکارهێنانی فەرمێتی بۆ زمانەکە لەو یەکە کارگێڕییانەدا دەبێت کە قسەپێکەرانی زۆرینەی دانیشتوان پێکدەهێنن.

ماددەی(٢)/ ئامانجی ئەم یاسایە بریتین لە:

یەکەم: دەستەبەرکردنی ڕێزگرتن لە دەستوور و کاراکردنی، ئەویش بە ڕێکخستنی بەکارهێنانی زمانە فەرمییەکان لە کۆماری عێراقدا.

دووەم: بڵاوکردنەوەی هۆشیاری زمانیی، لەپێناو نزیککردنەوەی پێکهاتەکانی عێراق و قووڵکردنەوە و پتەوکردنی چەمکە مرۆیی و نیشتمانییەکان.

سێیەم: بەجێهێنانی گیانی شانازیکردن بە زمانی دایک.

چوارەم: دابینکردنی یەکسانی لەنێوان زمانی عەرەبی و کوردی لە ماف و دەستکەوتەکاندا، ئەویش لە بەکارهێنانیان لە دەزگاکانی حکومەتی فیدراڵی.

پێنجەم: پشتگیریکردن و پێشخستنی هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی و زمانەکانی دی، کە لە عێراقدا بەکاردەهێنرێن، وەک زمانەکانی تورکمانی و سریانی و ئەرمەنی و سابیئەی مەندائی.

ماددەی(٣)/ زمانی عەرەبی و زمانی کوردی لە عێراقدا، زمانی فەرمین.

ماددەی(٤)/ دەبێ ڕۆژنامەی فەرمی بە هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی دەربچێت.

ماددەی(٥)/ دەبێ زمانەکانی عەرەبی و کوردی لە کۆبوونەوە فەرمییەکان و لە ئەنجوومەنی نوێنەران و سەرۆکایەتی کۆمار و ئەنجوومەنی وەزیرانی حکومەتی فیدراڵی و ئەنجوومەنی باڵای دادوەریی و دەستەکان و دەزگاکانی دیکەی سەر بە حکومەتی فیدراڵی و کۆبوونەوە فەرمییەکان لە هەرێمی کوردستان بە پەرلەمان و سەرۆکایەتی و حکومەتیشەوە بەکاربهێنرێت.

ماددەی(٦)/ دەبێ قسەکردن و نووسراوی فەرمی و دەربڕین لە بوارە فەرمییەکاندا لەنێوان هەردوو دەسەڵاتی حکومەتی فیدراڵی و دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان بە هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی بن.

ماددەی(٧)/ دەبێ بەڵگەنامە و نووسراوەکان بە هەردوو زمانە فەرمییەکەی دەسەڵاتی حکومەتی فیدراڵی و حکومەتی هەرێم بنووسرێن.

ماددەی(٨)/ دەشێ قوتابخانە بۆ هەموو قۆناغەکان بکرێتەوە بە وتنەوەی وانەکان بە زمانی عەرەبی، یان کوردی، یان تورکمانی، یان سریانی، یان ئەرمەنی لە هەموو دەزگا فێرخوازییەکانی حکومەت، یان بە هەر زمانێکی دی لە دەزگا فێرخوازییە تایبەتەکاندا، ئەویش بە گوێرەی ئەو ڕێکارییانەی لە بواری پەروەردەدا کاریان پێدەکرێت.

ماددەی(٩)/ هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی لەم بوارانەدا بەکاردەهێنرێن:

یەکەم: دەرکردنی دراو.

دووەم: دەرکردنی پاسپۆرت و تابلۆکانی هاتوچۆ و تابلۆکانی وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتییەکانی دەوڵەتی فیدراڵی و هەرێمی کوردستان.

سێیەم: دەرکردنی پوولی تایبەت بە دراو و پۆستە.

ماددەی(١٠)/ زمانی تورکمانی و زمانی سریانی بە زمانی فەرمی هەژمار دەکرێن، لەو یەکە کارگێڕییانەی کە تورکمانەکان، یان سریانەکان تێیدا زۆرینەی چڕی دانیشتوان پێکدەهێنن.

ماددەی(١١)/ هەر هەرێمێک، یان پارێزگایەک، بۆی هەیە هەر زمانێکی دی ناوخۆیی(خۆجێیی)، بکاتە زمانێکی فەرمی بۆ خۆی، ئەویش ئەگەر بێتو زۆرینەی دانیشتوانەکەی بە ڕاپرسی بڕیاری لەسەر بدەن.

ماددەی(١٢)/ یەکەم: هەر هاووڵاتییەکی عێراقی، یان بیانی بۆیان هەیە منداڵەکانی خۆیان بە زمانی دایک فێربکەن.

دووەم: هەر پێکهاتەیەکی عێراقی مافی ئەوەی هەیە زانکۆ و پەیمانگە و سەنتەری ڕۆشنبیری، یان کۆڕی زانیاریی بۆ خۆی دابمەزرێنێت، بۆ پێشخستنی زمان و ڕۆشنبیری و کولتووری تایبەت بە خۆی.

ماددەی(١٣)/ کۆڕی زانیاریی عێراق و ئەکادیمیای کوردی هەردووکیان بە سەرچاوەی باوەڕپێکراو هەژمار دەکرێن، بۆ شرۆڤەکردنی زاراوە و وشەکان، ئەویش لەکاتی دروستبوونی جیاوازی لەنێوانیاندا.

مـاددەی(١٤)/ هەر کـەسـێک بە پێـچـەوانەی ئەم یاسایە بجـوولێـتـەوە، بەم شـێـوەیەی خـوارەوە مـامـەڵەی لەگەڵدا دەکرێت:

یەکەم: ئەگـەر فـەرمـانبـەر بێت، سزا ڕێکارییـەکـانی لەسەر جێبەجێ دەکرێت.

دووەم: هاوڵاتی نافەرمانبەر ئاگادارکردنەوەی ئاراستە دەکـرێت، کـە سـەرپێـچـییـەکـەی لە مـاوەی (١٥) ڕۆژدا لابـرێت، لەکـاتی گـوێڕایەڵی نەکـردنیـشی، سـزای پێ بژاردنی لەسـەر جـێبـەجێ دەکـرێت، بە مـەرجـێک لە بڕی (٥٠) هەزار دینار بەرانبەر هەر ڕۆژێک کـەمـتـر نەبێت، کە لە لابردنی سەرپێچییەکەی دواکەوتبێت.

سـێـیـەم: هەر زیان لێکەوتوویەک مـافی جـووڵاندنی سکاڵای سزایی هەیە، ئەویش لەکـاتی سـەرپێـچـیکردنی بەندەکانی ئەم یاسایە.

مــاددەی(١٥)/ لیــژنەیەکی باڵا دادەمـەزرێنرێت بۆ بەدواداچوون و جـێـبـەجـێکردنی ئەم یاسـایە کـە بە ئەنجـومـەنی وەزیران دەبەسـتـرێتـەوە و نوێنەرێک لە ئەمیندارێتی گشتی ئەنجوومەنی وەزیرانەوە سەرۆکایەتی دەکات و نوێنەرێک لە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و نوێنەرێک لە ئەمـیندارێتی گـشـتی ئەنجـوومـەنی وەزیران دەبنە ئەندام و لیـژنەیەکی تایبـەتیش لە زمـانـەوانان و ئەکـادیمـیـان و نوێنەرانی تورکـمـان و سـریان و ئەرمـەن و مـەندائیـیـەکـان بۆ هاریکاری کـردنیـان پێکدەهێنرێت، بۆشی هەیە نوێنەرێکی دیکە بۆ هەر زمـانێکی دیکەی عێراقی بە ئەندام وەربگرێت.

ماددەی(١٦)/ ئەرک و ڕێژەی بەستنی ئەو لیژنەیەی، کـە لە مـاددەی (١٥)ی ئەم یاسـایەدا هاتووە، بە چەند ڕێنماییەک دەستنیشـان دەکرێت کە سەرۆکی ئەنجـوومەنی وەزیران دەریاندەکات.

مــاددەی(١٧)/ ئەنجــوومـــەنی وەزیران بۆی هەیە ڕێنمـایی تایبـەت بۆ ئاسـانکردنی جـێـبـەجـێکردنی بەندەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

مــاددەی(١٨)/ ئەم یاســایە لە ڕۆژنامــەی فــەرمی بڵاودەکــرێتـــەوە و دوای (٩٠) ڕۆژ لە مـــێـــژووی بڵاوکردنەوەی، جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی پێویستبوونی ئەم یاسایە

بۆ جێبەجێکردنی ماددەی (٤)ی دەستوور و ڕێزگرتن لە فـــرەیی نەتەوەیی، یان زمـــانیی لە عـــێـــراق و جەختکردنەوە لەسەر پتەوکردنی ڕەهەندی مرۆیی ژیاریی لەم ســەردەمــە نوێیــەدا، هەروەها وەک هاوئاهەنگی و گـونجاندنێک لەگـەڵ ڕێنمـاییـەکـانی ئاییـنی ئیـسلام کـە جەخت لەسەر ڕێزگرتن لە جیاوازی زمانەکان دەکەنەوە، هەروەها لەپێناو توانایی پێکهاتە سەرەکییەکانی کۆماری عێراق لە گوزارشتکردن بەشێوەیەکی ئازاد و سەربەست لە پێـویستی و پێداویستـییـەکـانی زمـانە ڕەسـەنەکـانی خۆیان، ئەم یاسایە داڕێژراوە.

١- ئەم یاسـایە لە ڕۆژنامـەی وەقـایعی عـێـراقی (الوقـائع العـراقـيـة)، ژمـارە (٤٣١١)، ٢٤ی شـوباتی ٢٠١٤، ل١ - ٤ بڵاوکراوەتەوە.